

Tudományos és ismeretterjesztő munkák	228 kötet,	3'28%
Remekírók művei	280 „	4'02%
Könnyű, szórakoztató regények	2169 „	31'09%
Modern szépirodalom	2099 „	30'18%
Detektív- és kalandos regények	1678 „	24'13%
Útleírás	192 „	2'78%
Egyéb	307 „	4'52%

Befejezésül még néhány adat a folyó évről: 1937. április 30-ig 859 olvasó iratkozott be, ezek 11.410 esetben 27.282 kötet könyvet cseréltek, amelyek közül 15.721 (57'63%) magyar, 11.561 kötet (42'37%) pedig német nyelvű volt. Ezek szerint tehát az 1937. évi forgalom ismét jóval erősebb lesz, mint az előző évi.

Mind ezek a statisztikai adatok világosan mutatják, hogy Sopron sz. kir. város közkönyvtára fennállásának 21 éve folyamán nagy fejlődésen ment keresztül; sok munkával, fáradozással, de a szép sikerek okozta örömmel járó munka eredményét mutattam be. A látszólag száraz szám adatok mögött komoly tanulság rejlik: bizonyítják azt, hogy a kultúra terjesztése körül végzett munkánk nem maradt meddő, évről-évre nagyobb körre terjeszkedünk ki és nagyobb tömeg embert látunk el hasznos, nemesítő olvasmánnyal. RADÓ ISTVÁN.

Melianus Gnatereth. Ily cím alatt a Magyar Könyvszemle 1937. évi folyamának 179. lapján megjelent közleményre legyen szabad megjegyeznem, hogy félreértésről van szó. Az *Igasság Paisának* sem a szerzője, sem a nyomtatási helye nem „rejtélyes“, hanem *régesrég köztudomású*, hogy a szerző *Helmecki Komoróczy István* nagykőrösi lekipásztor és dunamelléki püspök, a hely pedig Utrecht. Az, amit eddig nem tudunk, csak kettő: az egyik, hogy a Melianus Gnatereth álnév mit jelent, helyesebben miféle betűjátékból jön ki (a HELMETIUS szót ki lehet belőle hozni, de a többi betűnek még eddig nem tudtam értelmét venni); a másik, hogy az Uranius Nathanael álnévvel jelzett utrechti nyomdász ki volt. Ez utóbbit egy *Helmeccivel* foglalkozó tanítványom Hollandiában legutóbb is eredmény nélkül nyomozta. Persze, van még e könyv körül egy harmadik s mind a kettőnél nagyobb rejtély is, de az már nem egyenesen könyvészeti vonatkozású: miképpen tudott ez az elegáns, de igen erős antikatólikus polémia a cenzura és a könyvharmincad virágában Magyarországra bekerülni és itt akadálytalanul annyira elterjedni, hogy a másik oldalról több igen jelentős cáfoló irat keletkezett ellene, még évtizedek múlván is. RÉVÉSZ IMRE.

Kliegl József nyomdai betűelosztógépe bemutatásának 100. évfordulójára. A rohanó idő árjában csendes, de kegyeletos megemlékezésre méltó évfordulón suhantunk át az elmúlt hó folyamán:

a nyomdai betűelosztógép bemutatásának 100. évfordulóján. A világ ez első ilyenmű alkotásának, KIEGL JÓZSEF (1795—1870) pozsonyi születésű gépész halhatatlan remekének jelentőségét a *Magyar Könyvszemle* olvasói előtt nyomatékosabban kiemelnünk nem kell. Jól ismert tény, hogy a gép — tökéletesített formájával, a „légnymatú“ szedőgéppel együtt — rég a múlté, egyetlen meglévő példánya pedig vagy hatvan esztendeje hever a Magyar Nemzeti Múzeum raktárában. Szomorú pályafutása — az elmúlt évszázad több magyar találmányának sorsa — miatt eleven értéket nem jelent; a napi élet gyakorlatába — egy-két kísérlettől eltekintve — valójában sohasem sikerült bekapcsolni. Képét és működésének elképzelését nélkülözi ugyan a köztudat, de KIEGL leírásai alapján ítélve, nem lehetett valami ördögös szerszám: „... nyolcz szekrényből huzza betűit 's ezeket szakadatlan lefolyás közben, fajaik szerint különválasztja. — A' szöveg, vagy — a' mi mindegy — a' szekrényekbe adott kevert betűk többféle neműek is lehetnek, p. o. antikva-, fraktur-, gót-betűk 'stb. A' melly betűnemre van állítva a' gép egy regulator által: ezeket osztja szét a b c 'stb. sorban; a' közibe kevert másneműeket, tömegesen adja ki, mellyek aztán újra szekrényébe adhatók, 's regulatornak máskép állítása után a' gép által szétosztathatók. A' betűknek a' szekrényekből kiszédése 's kellő osztályozása csupáncsak egy fogantyu (Kurbel) forgatása által eszközöltetik; az erő csekélyisége, melly ehhez kívánatik, kétségtelemné teszi, hogy a' gép egy óramű által is forgattathatik; 's a' gép kezdetétől fogva illy célzattal is készült, hogy éjjel és nappal egyiránt dolgozhassék. A' betűk folyása szabályozható, 's a' gép rendszere ugy van alkotva, hogy kellő szabályozottság mellett, a' fogantyunak minden egyszeri fordítására 6—8, általában véve 7 betű foly a' gépezetre, 's ugyanennyi osztatik szét, az illető fiókokba. — A' fogantyu egyszeri fordulatának mostani gyorsasága 1½ másod-percz (secunde); de ez utóbb némi javítgatások után 1 másod perczre szálland, mint ezt már jelenleg is kimutatja, ha épen erőtetni akarja az ember a' gépet.“ (Regélő Pesti Divatlap, 1844, 24. sz.) — Amidőn 100 éve KIEGL először mutatta be, már egy sor hasonló külföldi találmány híre járta be a magyar sajtót. E hírek javarészt már a szakkörök által elismert és üzemi alkalmazás előtt álló szedőgépekről számoltak volt be s már pályafutása elején érthető erkölcsi hátrányba vetették kiváló hazánkfíát. KIEGL-t magát e körülmény azonban a legcsekélyebb mértékben sem csüggeszté. Az igazi teremtő-típusok külvilágok által időnként gyengíthető, de el nem ernyeszhető elhivatottság-tudata fűtötte őt s bár a halhatatlanság szabványos üzemköltségeit — a sanyarú életviszonyokat, a közönyt s idegeinek romlását — már első gépe megteremtéséig is viselnie kellett, vállalkozásának mégis nagy kedvvel látott neki s az, ha dőcögve

is, kedvező előjelek közt indult. Íróink — az *Arvizekönyv* mintájára — kétkötetes „*Kliegl-könyv*“ (Szerk. GARAY JÁNOS. Pesten, 1842. Nyomtatta Landerer és Heckenast) kiadásával siettek segítségére s ügyének szószólói legragyogóbb tollú publicistáink közül verbuválódtak. Találmánya feletti bámulatának maga KOSSUTH is kifejezést adott: „... vallásos pietással kellett meghajtanom fejemet az isteni szikra revelatiója előtt“, — írja — „és bámulni az észet, melly megtestesülve állott szemeim előtt; és mély tisztelettel pillantani fel a' férfinúhoz, ki keblének istenétől üzetve, inség, nyomor, 's örökös gond között illy művet teremt“. (Pesti Hirlap, 1843, 252. sz.) Ügyét maga KLIEGL is hathatósan szorgalmazta és lapjainkban egyre-másra jelentet meg a szakkörökhöz, leendő mecénásaihoz s a nagyközönséghez intézett felhívásait.

Végül 1848 a hivatalos elismerést is meghozta részére és vállalkozása állami támogatást kapott: az első független felelős magyar minisztérium tízezer forint államsegélyt utalt ki betűelosztógépével majdan karöltve működő „légnymatú“ szedőgépe egyszerű rajzterveire. A nagy távlatból úgy tűnik, hogy a társadalom részvéttelenségében, mely találmányának ügyét végleg kátyúba vitte, nem csupán a közlekedési találmányok konkurrenciája s a gép hatalmas térhódítását követő reakció játszott szerepet. E mellett rá kell mutatnunk egy, eddigelé figyelemre alig méltatott momentumra is, arra tudniillik, hogy KLIEGL maga mennyire nem bizonyult jó ön-adminisztrátornak. Miután betűgép-kísérletei közepette a folyton erősödő közönyvel kellett találkoznia, felhagyott erőfeszítéseivel és egymásután állott elő különféle — jórészt már a fantasztikum határait súroló — ötlet-rögeszméivel, melyek nemcsak kísérletezéseiben hátráltatták, de találmányának hitelét is erősen csökkentették volt. A félretekintgetések nélkül való, kíméletlen egy-célra törés nem volt kenyere; KLIEGL a horvátistvánok fajtájából való romantikus lángelme, kinek lelkületét csakúgy, mint egész pályafutását, a cezurátlan szertelenség jellemzi; nem születt arra, hogy egy találmány iparszerű gyártását, forgalombahozatalát s üzemi alkalmazását egyedül, úgyszólván önerejére utalva vívja ki. E tekintetben hűséges barátai, a pesti írók, csak vajmi kis mértékben lehettek segítségére.

A konzekvenciák eléggé ismertek: a szedőgép feltalálásának dicsőségét, mint annyi jeles magyar találmányét, a külföld vitte el előlünk.

SUPKA ERVIN.

Szalay József a bibliofil. (1870—1937.) SZALAY JÓZSEF halálával nemcsak egy jeles könyvgyűjtő távozott el közülünk, hanem egy emberfajta, egy korszak is, amelynek Szegeden ő volt az utolsó szel-